

บริบทความเปราะบางของครัวเรือนแม่หญิงพิการลาว
ในนครหลวงเวียงจันทน์
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
Vulnerability Context of Laos Disable Women
Households in Vientiane Capital, Lao PDR

ทวีศักดิ์ เฟื่องทวี Thavisak Phengthavy
ธนพฤษช์ ชามะรัตน์ Thanapauge Chamaratana

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเชิงคุณภาพนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทความเปราะบางบริบทความเปราะบางของครัวเรือนแม่หญิงพิการลาวในนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยใช้กรอบการวิเคราะห์ตามแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน มีหน่วยวิเคราะห์ในระดับครัวเรือน เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 16 คน ที่เป็นแม่หญิงพิการลาวจากครัวเรือนในนครหลวงเวียงจันทน์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยทำการวิเคราะห์เนื้อหา และตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลโดยวิธีสามเส้า

ผลการศึกษาพบว่า ครัวเรือนแม่หญิงพิการลาวมีบริบทความเปราะบางอยู่ทั้งหมด 3 ด้าน คือ ด้านภาวะวิกฤต ได้แก่ การเสียชีวิตของสมาชิกในครัวเรือน (การล้มหายตายจาก) การสูญเสียทรัพยากร (สัตว์เลี้ยง) ด้านสุขภาพ การแยกทางกับคู่ชีวิต ด้านฤดูกาล ได้แก่ ภัยธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลนั้นเป็นอุปสรรคและสร้างความเปราะบางให้แก่ครัวเรือนแม่หญิงพิการ สุดท้ายด้านแนวโน้ม ได้แก่ แนวโน้มการเข้ามาช่วยเหลือของหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรต่างประเทศ ที่เข้ามาช่วยเหลือในการประกอบอาชีพของครัวเรือนแม่หญิงพิการลาว

คำสำคัญ: บริบทความเปราะบาง ครัวเรือนแม่หญิงพิการ นครหลวงเวียงจันทน์

Abstract

The objective of this qualitative research is to study vulnerability context of Laos Disable Women Households in Vientiane Capital, Lao PDR. Analytical framework was developed from Sustainable Livelihoods Framework: SLF. Unit of analysis is household level. Data were collected from 16 Laos disable women from household in Vientiane Capital, Lao PDR. Data collection utilized an in-depth interview as the instruments, the data analysis within content analysis. Data quality was approved by triangulation method.

The Research results found that there are 3 kinds of vulnerability context of Laos Disable Women Households such as shock for example the member of household died (Pass away), Lost resources (pets), health, divorce and season such as natural Disaster and climate change that make intervening obstacle and vulnerability to Laos Disable Women Household and final is Trend such as Government and International Organizations to assist Disable women Household to carry on occupation of disable women and their families.

Keywords: Vulnerability Context, Lao Disable Women Households, Vientiane Capital

1. บทนำ (Introduction)

ความพิการเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับคนทั่วโลก รวมถึงประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ที่มีนิยามคนพิการ (disable persons) ว่าเป็นคนที่มีความเสียเปรียบที่เกิดจากความชำรุดหรือความสามารถบกพร่องทำให้บุคคลนั้นไม่สามารถแสดงบทบาทหรือทำอะไรได้ตามวัย เพศ สังคมและวัฒนธรรม (WHO, 2010 อ้างถึงใน Lao Disabled Women Development Centre, 2017) สาเหตุส่วนใหญ่มาจากโรคภัยไข้เจ็บความเครียด พิษสุรา และการเสพยาเสพติด นอกจากนี้ผู้พิการ

มีจำนวนเพิ่มขึ้นเนื่องจากบางส่วนเป็นผู้สูงอายุ สถานการณ์คนพิการจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นในอีก 30 ปีข้างหน้า โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนาเนื่องจากตกอยู่ในสภาวะการขาดสารอาหาร การใช้แรงงานเด็กภาวะสงคราม ความรุนแรง และอุบัติเหตุ (Lao Disabled Women Development Centre, 2017)

คนพิการมีความยุ่งยากในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อครอบครัว และสังคมไม่มีความพร้อมในการช่วยเหลือและสนับสนุน ยิ่งในครอบครัวที่มีฐานะยากจน มีหนี้สิน หรือไม่มีความพร้อมในการดูแล จะส่งผลเสียเป็นอย่างยิ่งต่อตัวผู้พิการ หรือครอบครัว ซึ่งต่างมีความเปราะบางด้วยกันทั้งสิ้น นอกจากนี้ประชากรที่เป็นคนพิการในประเทศกำลังพัฒนามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจนและครัวเรือนที่มีคนพิการจะได้รับผลกระทบต่อการจ้างงาน ค่าจ้าง รายรับของครัวเรือน ที่ต่ำกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนทั่วไปที่ไม่เป็นผู้พิการ (UNESCO, 2003 อ้างถึงใน Lao Disabled Women Development Centre, 2017)

ปัจจุบันสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้ให้ความสำคัญแก่ผู้พิการ โดยร่วมกับภาคเอกชนองค์กรต่าง ๆ ให้การช่วยเหลือผู้พิการแต่ละประเทศทั้งหญิงและชาย เพื่อให้คนพิการได้มีอาชีพและมีรายได้ที่มั่นคง เพื่อพัฒนาตนเอง ซึ่งส่งผลต่อครอบครัวให้หลุดพ้นจากความยากจน โดยได้มีการจัดตั้งสมาคมคนพิการแห่งชาติลาว อยู่ส่วนกลางและสาขาขึ้นอยู่ในต่างจังหวัด จำนวน 11 จังหวัด ทั่วประเทศ เป็นผู้ดูแลผู้พิการ นอกจากนั้นยังแยกออกเป็นสมาคมคนพิการเฉพาะแต่ละประเภทอีกด้วย เช่น พิการทางสายตา คนพิการทางสมอง ซึ่งได้เข้าเป็นภาคีแห่งอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิผู้พิการปี ค.ศ. 2006 (Convention on the Rights of Persons with Disability, New York, December 2006) แต่ยังไม่มีกฎหมายสำหรับคนพิการแต่รัฐบาลได้ให้ความสำคัญในการปกป้องสิทธิพัฒนาคนพิการแต่พยายามปฏิบัติพันธกรณีของตนให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์อันแท้จริงแห่งอนุสัญญา จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการแห่งชาติเพื่อคนพิการขึ้นในปี ค.ศ. 2009 เพื่อช่วยรัฐบาล รับผิดชอบดำเนินการประสานงานกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการปกป้องคุ้มครองช่วยเหลือ บำบัดฟื้นฟู และพัฒนาคนพิการลาวทั่วประเทศ จึงทำให้การคุ้มครองสิทธิคนพิการภายใต้กฎหมาย โดยเฉพาะทางด้านโอกาสในการเข้าถึงสิทธิในด้านต่าง ๆ ที่ควรจะได้รับในแต่ละประเภทนั้น ยังไม่สามารถรับประกันได้ว่าคนพิการเหล่านั้น มีความเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไปได้อย่างแท้จริงซึ่งบรรดาสิทธิที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นเจตนารมณ์ที่สำคัญแห่งอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิคนพิการสากล ปี ค.ศ. 2006 (UNESCAP, 2009 อ้างถึงใน Lao Disabled Women Development Centre, 2017)

รัฐบาลลาวได้ให้ความช่วยเหลือในด้านพื้นที่สำหรับสร้างโรงเรียนวิชาชีพคนพิการ ศรีเกิด (Sikurth Vocational School for Disable People) ภายใต้การกำกับดูแลของศูนย์การแพทย์ฟื้นฟูหน้าที่การ กระทรงสาธารณสุข และศูนย์พัฒนาแม่หญิงพิการลาว (Lao Disabled Women Development Centre) ได้สร้างขึ้นในปี ค.ศ. 1990 ภายใต้การดูแลของ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม แต่ทว่ายังขาดระบบการติดตาม ประเมินผล เพราะว่ามีคนพิการที่จบออกไปแล้วจำนวนมาก ประมาณร้อยละ 80 ของผู้พิการที่จบไปแล้ว ไม่มีข้อมูลว่าพวกเขาเหล่านั้นได้มีการประกอบอาชีพหรือประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด มีสาเหตุความเปราะบางอะไรบางอย่างที่ทำให้พวกเขาเหล่านั้นประสบความสำเร็จหรือไม่ประสบความสำเร็จ (Sida, 2014 อ้างถึงใน Lao Disabled Women Development Centre, 2017)

ด้วยเหตุผลนี้ผู้วิจัยจึงความสนใจที่จะศึกษาทำความเข้าใจประเด็นและองค์ความรู้เกี่ยวกับความเปราะบางของครัวเรือนแม่หญิงพิการลาวที่ได้ใช้เวลาในการฝึกอาชีพจากศูนย์พัฒนาอาชีพและโรงเรียนวิชาชีพ ในเมื่อจบออกไปแล้วสามารถหางานทำได้หรือไม่ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ให้เหมาะสมและครอบคลุม เพื่อจะได้ทราบถึงช่องทางในการให้การช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของผู้พิการและครอบครัวตรงตามความต้องการที่แท้จริงต่อไป โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยคือ **เพื่อศึกษาบริบทความเปราะบางของครัวเรือนแม่หญิงพิการลาวในนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว** ผลการวิจัยจะช่วยให้เข้าใจการดำเนินชีวิตของแม่หญิงพิการลาวที่มีความสัมพันธ์กับบริบทความเปราะบางของครอบครัว ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดแนวทางช่วยเหลือ ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาอาชีพของผู้พิการและครอบครัวให้เหมาะสมและครอบคลุมต่อไป

2. กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

การวิจัยในครั้งนี้ พัฒนากรอบแนวคิดจากหลักการพื้นฐานของแนวคิดการดำรงชีพ (Livelihood) ซึ่งถูกใช้ในการศึกษาในยุคหลังทฤษฎีการพึ่งพิง ซึ่งเป็นสายตระกูลจากกลุ่ม Neo-Marxist ร่วมกับแนวคิดที่เน้นมุมมองของผู้กระทำ การแนวคิดนี้ได้ถูกนำมาใช้ในการศึกษางานพัฒนาในช่วงทศวรรษที่ 1970-1980 เพื่อศึกษาในความไม่เป็นธรรมในการ

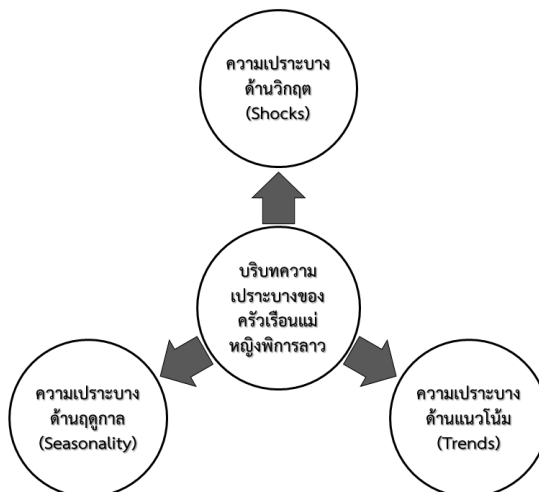
กระจายทรัพยากรและอำนาจ มองว่าประชาชนเป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์ ถึงแม้จะมีมุมมองในเชิงต่อต้านเศรษฐกิจ แต่ก็ตระหนักว่าเศรษฐกิจมีความสำคัญต่อการดำรงชีพ ด้วยมุมมองของ “ผู้กระทำการ” จึงสนใจประสบการณ์ดำรงชีพในระดับจุลภาคของ ครัวครัว เครือข่าย และชุมชน นำมาเชื่อมโยงกับประเด็นความยากจน ความเปราะบาง และ ความเป็นชายขอบ กลายมาเป็นตัวกำหนดว่าการศึกษาดำรงชีพมุ่งเป้าไปที่ผู้กระทำการ ในท้องถิ่น แต่ผลการศึกษา มักจะมองในแง่ร้ายว่าครัวเรือนที่ยากจนถูกขูดรีดจากการเติบโต ทางเศรษฐกิจและกลายเป็นชายขอบ ต่อมาในช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 การศึกษาครัวเรือน ได้ใช้มุมมองการดำรงชีพ เพื่อแสดงให้เห็นว่าประชาชนสามารถอยู่รอดได้อย่างไร วิธีการ ไปสู่เป้าหมายการดำรงชีพ จึงถูกสร้างขึ้นเป็นเครื่องมือของผู้ทำโครงการพัฒนา ค้นหา วิธีการที่มีประสิทธิภาพและมีความหมายต่อชีวิตประจำวัน รวมถึงความต้องการของ ประชาชนและชุมชนด้วย Robert Chambers และ Gordon Conway จึงนำเอาความรู้จาก ความมั่นคงด้านอาหาร และความยั่งยืนของระบบนิเวศเกษตร เข้ามาไว้ในแนวคิดการ ดำรงชีพแล้วเรียกว่า “การดำรงชีพอย่างยั่งยืน” จนเป็นกลายเป็นศูนย์กลางในการศึกษา การดำรงชีพในเวลาต่อมา (มนต์ชัย ผ่องศิริ, 2557; De Haan, 2005)

แนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืนได้ บูรณาการ 3 แนวคิดสำคัญรวมเข้าไว้ด้วยกัน คือ ความสามารถ (Capability) ความเป็นธรรม (Equity) และความยั่งยืน (Sustainability) เนื่องจากยุทธศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาในศตวรรษที่ 21 ให้ความสำคัญ กับแนวคิดทั้งสามนี้ในฐานะที่เป็นทั้งเป้าหมายและวิธีการของการดำรงชีพอย่างยั่งยืน โดย “Capability” คือ ความสามารถกระทำตามหน้าที่บางประการ เพื่อรับมือกับภาวะ ดึงเครียดและต้นตอระลอก ความสามารถหาและใช้ประโยชน์จากโอกาสในการดำรงชีพได้ ส่วน “Equity” คือ ความเป็นธรรมในการกระจายทรัพยากร ความสามารถและโอกาส อย่างเท่าเทียมกันมากขึ้น ยุติการเลือกปฏิบัติ และ “Sustainable” คือ ความยั่งยืน เป็นความ สามารถที่ธำรงรักษาและปรับปรุงการดำรงชีพ พร้อมนั้นยังธำรงรักษา หรือทำให้ทรัพยากร การดำรงชีพนั้นเพิ่มขึ้นด้วย แนวคิดทั้งสามนี้เป็นทั้งวิธีการและเป้าหมายที่สนับสนุนซึ่งกัน และกัน (Chambers and Conway, 1991) ต่อมาแนวคิดนี้ได้พัฒนามาเป็นกรอบแนวคิด การดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihoods Framework: SLF) โดยฉายภาพ ให้เห็นความซับซ้อนและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบและตัวแปรสำคัญ โดยวิเคราะห์กับ สถานการณ์การดำรงชีพของกลุ่มเป้าหมาย ทำให้มีข้อมูลพอเพียงในการกำหนดนโยบาย ต่าง ๆ รวมทั้งโครงการพัฒนา (มนต์ชัย ผ่องศิริ, 2557)

สำหรับกรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน เริ่มจากการศึกษาบริบทของความเปราะบาง (Vulnerability Context) ซึ่งเป็นปัญหาที่คนจนจำนวนมากเผชิญอยู่ในการดำรงชีวิต แต่พวกเขาเหล่านั้นก็ยังสามารถเข้าถึงทรัพยากรในการดำรงชีพ (Livelihood Asset) ของตนเองได้ ขณะเดียวกันพวกเขายังสามารถที่จะเลือกใช้ทรัพยากรเหล่านั้นโดยผ่านสถาบันและทางสังคม ที่กำลังเปลี่ยนผ่าน (Transforming Structure and Process) บริบทดังกล่าวมีอิทธิพลต่อยุทธศาสตร์การดำรงชีพ (Livelihood Strategies) ที่คนจนเหล่านั้นเลือกใช้เพื่อที่จะบรรลุผลลัพธ์ของการดำรงชีพของพวกเขา (Livelihood Outcome) จึงเป็นกรอบที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้

บริบทความเปราะบาง เป็นภาวะแวดล้อมมีคนจนดำรงอยู่และมีผลต่อสถานะของทรัพยากรของครัวเรือนคนจน (Devereux, 2001) กรณีนี้ Chambers and Conway (1991) ได้นิยามบริบทความเปราะบาง หมายถึงระดับการเผชิญกับความเสี่ยงภัยพิบัติ ความกดดันที่สูง และอาจมีผลต่อความมั่นคงทางอาหารอีกด้วย บริบทความเปราะบางดังกล่าว ประกอบด้วย (1) แนวโน้ม (Trends) อาทิ แนวโน้มของประชากร แนวโน้มของทรัพยากร แนวโน้มในการจัดการทรัพยากร (2) วิกฤต (Shocks) ได้แก่ โรคภัย และความเจ็บป่วยของคน ปศุสัตว์ และพืชผล ภัยธรรมชาติ เศรษฐกิจตกต่ำ ตลอดจนภัยจากสงคราม (3) ฤดูกาล (Seasonality) ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในราคาพืชผลตามฤดูกาล ผลผลิตและการจ้างงาน ในขณะที่ Swift (1989) ได้จำแนกปัจจัยที่มีผลต่อความเปราะบางออกเป็นสองประเภท คือ ปัจจัยเบื้องต้น (Primary Factor) และปัจจัยใกล้เคียง (Proximate Factor) โดยปัจจัยเบื้องต้นอาจประกอบด้วยภาวะความแห้งแล้ง น้ำท่วม ราคาพืชผลตกต่ำ โรคภัยที่เกิดกับปศุสัตว์ ฯลฯ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ มีผลกระทบต่อครัวเรือนแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยใกล้เคียงของแต่ละครัวเรือน ซึ่งประกอบด้วย การผลิต การแลกเปลี่ยน และกระบวนการของทุนหรือทรัพยากร ส่วน Rakodi (1999) เสนอว่า ภาวะความเปราะบาง เกี่ยวข้องกับความไม่มั่นคง ความอ่อนไหวต่อภาวะความเป็นอยู่ที่ดีในการเผชิญกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนความยืดหยุ่นและความสามารถของครัวเรือนในการสนองตอบต่อความเสี่ยง ต่อภัยอันตรายอันไม่คาดคิด แนวโน้มและวงจรของฤดูกาล และต่อโอกาสต่าง ๆ ที่มีบริบทบางประเภทอาจมีนัยในแง่บวกได้ เช่น แนวโน้มและฤดูกาล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโอกาส และการปรับใช้ เช่น เทคโนโลยีที่เหมาะสมอาจช่วยเพิ่มศักยภาพในการสร้างความมั่นคงในการดำรงชีพ

การให้ความสำคัญกับบริบทความเปราะบาง ไม่ได้หมายความว่ารายได้และการบริโภค จะไม่มีความสำคัญ หากแต่เพื่อต้องการเห็นประเด็นความเปราะบางที่เชื่อมโยงกับภาวะความไม่มั่นคงในชีวิต และนำไปสู่ความยากจน อันเนื่องมาจากไม่สามารถใช้หรือ จัดการทรัพยากรเมื่อต้องเผชิญกับความลำบาก ได้ นอกจากนี้ ความเปราะบางยังกินความถึงมิติด้านสังคมด้วย พันธะทางสังคมบางประเภทอาจเพิ่มระดับความเปราะบางได้ เช่น ประเพณีเรื่องสินสอดทองหมั้น การจัดงานแต่งงาน หรืองานศพ ที่ต้องใช้ทุนจำนวนมาก ตลอดจนพันธะทางสังคมต่าง ๆ อาจก่อให้เกิดความเปราะบางในการดำรงชีพ (มนต์ชัย ผ่องศิริ, 2557) ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ประยุกต์องค์ประกอบบริบทความเปราะบางมาวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจบริบทความเปราะบางของครัวเรือนแม่หญิงพิการลาวที่เกิดขึ้นกับแม่หญิงพิการลาวหลังจากจากการสำเร็จการฝึกจากศูนย์พัฒนาแม่หญิงพิการลาว และโรงเรียนวิชาชีพคนพิการศรีเกิด ประกอบด้วย **ความเปราะบางด้านวิกฤต (Shocks)** **ความเปราะบางด้านฤดูกาล (Seasonality)** และ **ความเปราะบางด้านแนวโน้ม (Trends)** โดยบริบทความเปราะบางเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับทุนหรือทรัพยากรในการดำรงชีพ รวมถึงการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมของแม่หญิงลาวอย่างไร โดยมีกรอบแนวคิดการวิจัยดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

3. ระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology)

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) หน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) คือ ครว์เรือนของแม่หญิงพิการลาว หลังจากที่ได้สำเร็จการฝึกอาชีพจากศูนย์พัฒนาวิชาชีพ ในนครหลวงเวียงจันทน์ คัดเลือกจากผู้ที่ย้ายชื่อจากการขึ้นทะเบียนเข้าเรียนในพัฒนาวิชาชีพทั้งสองแห่งคือ ศูนย์พัฒนาแม่หญิงพิการลาวที่ตั้งอยู่ เมืองหาดทรายฟอง และโรงเรียนวิชาชีพคนพิการศรีเกิด ที่ตั้งอยู่เมืองศรีโคตตะบอง แห่งละ 8 คน จากทุกสาขาอาชีพที่กลุ่มหญิงลาวพิการได้เข้าไปฝึกอบรม ได้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 16 คน เป็นแม่หญิงพิการลาวจากครว์เรือนในนครหลวงเวียงจันทน์

การเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีแนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guideline) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เพื่อศึกษาบริบททั่วไปของครว์เรือนแม่หญิงพิการลาว ตลอดจนบริบทความเปราะบาง ของครว์เรือน ภายหลังจากสำเร็จการฝึกอาชีพจากศูนย์ฝึกทั้งสองแห่ง ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การจดบันทึกภาคสนามร่วมกับการบันทึกเสียง โดยได้ขออนุญาตกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญก่อนทุกครั้ง และหากได้รับอนุญาตแล้วจึงดำเนินการเก็บข้อมูล แต่ถ้าหากผู้ให้ข้อมูลสำคัญไม่อนุญาตจะใช้วิธีการจดบันทึกแต่เพียงอย่างเดียว การเก็บข้อมูลดังกล่าว ดำเนินการในระหว่างเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560 ถึงพฤศจิกายน พ.ศ. 2561

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อการจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Categories) และการวิเคราะห์หาความเปราะบางของครว์เรือนแม่หญิงพิการลาว และตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลโดยวิธีสามเส้า (Triangulation Method) สำหรับการรายงานผลการวิจัยใช้การพรรณนาวิเคราะห์ (Analysis Descriptive)

4. ผลการศึกษา (Results)

แม่หญิงพิการลาวที่ให้ความอนุเคราะห์เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญของการศึกษานี้ มี 8 รายที่สำเร็จการฝึกจากศูนย์พัฒนาแม่หญิงพิการลาว โดยมีอายุระหว่าง 25 – 45 ปี ส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด และเรียนจบชั้นประถมศึกษา มีลักษณะความพิการหลากหลาย เช่น พิการมือ พิการแขนตั้งแต่กำเนิด พิการขาข้างเดียวและทั้งสองข้างตั้งแต่กำเนิด

กล้ามเนื้ออ่อนแรงตั้งแต่อายุน้อย สำเร็จการฝึกอาชีพส่วนใหญ่ในสาขาตัดเย็บเสื้อผ้า นอกนั้นมีสาขาบริหารธุรกิจ คอมพิวเตอร์ และภาษาอังกฤษ ที่น่าสนใจ คือ กว่าครึ่งหนึ่ง เมื่อสำเร็จการฝึกอาชีพแล้วสามารถเข้าทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ของศูนย์พัฒนาแม่หญิงพิการลาว ส่วนที่เหลือออกไปประกอบอาชีพ เช่น เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ ลูกจ้างเย็บผ้า รับจ้างทั่วไปโดยเฉพาะงานด้านการตัดเย็บเสื้อผ้า

ขณะที่แม่หญิงพิการลาวอีก 8 ราย ที่สำเร็จการฝึกจากโรงเรียนศรีเกิด มีอายุระหว่าง 22 – 44 ปี ส่วนใหญ่มีสถานภาพแต่งงานแล้ว และเรียนจบชั้นมัธยมศึกษา มีลักษณะความพิการหลากหลาย เช่น พิการขาเนื่องจากฉีดยา พิการขามาตั้งแต่กำเนิด พิการขาและมือทั้งสองข้าง สำเร็จการฝึกอาชีพส่วนใหญ่ในสาขาการบัญชี เลขานุการ บริหารธุรกิจ และภาษาอังกฤษ เมื่อสำเร็จการฝึกอาชีพแล้วครึ่งหนึ่งสามารถประกอบอาชีพเป็นอาจารย์สอนวิชาชีพ นอกนั้นทำหาเลี้ยงชีพกับอาชีพค้าขายขนมจีน รับจ้างตัดเย็บเสื้อผ้า พนักงานประสานงานในองค์กรสากล และเป็นพนักงานบัญชีสินค้าในร้านขายของ ข้อมูลทั่วไปของแม่หญิงพิการลาว ข้างต้นสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของแม่หญิงพิการลาว

ลำดับ	ชื่อ	อายุ	สถานภาพ	ระดับการศึกษา	ความพิการ	วิชาเรียน
1	สม	42	โสด	มัธยมศึกษา	พิการขา สองข้าง	ตัดเย็บเสื้อผ้า + IT
2	เงิน	25	โสด	มัธยมศึกษา	พิการแขน	ตัดเย็บเสื้อผ้า บริหารธุรกิจ
3	โอ่ง	29	แต่งงาน	ประถมศึกษา	พิการขา ข้างเดียว	ตัดเย็บเสื้อผ้า
4	เพชร	29	แต่งงาน	มัธยมศึกษา	กล้ามเนื้อ อ่อนแรง	ตัดเย็บเสื้อผ้า คอมพิวเตอร์ ภาษาอังกฤษ

ลำดับ	ชื่อ	อายุ	สถานภาพ	ระดับการศึกษา	ความพิการ	วิชาเรียน
5	ยอด	33	แต่งงาน	ประถมศึกษา	พิการขาข้างเดียว	ตัดเย็บเสื้อผ้า
6	เดือน	45	โสด	ประถมศึกษา	พิการขาข้างเดียว	ตัดเย็บเสื้อผ้า
7	นุด	33	แต่งงาน	ประถมศึกษา	พิการขาข้างเดียว	ตัดเย็บเสื้อผ้า + การบัญชี
8	โมะ	27	แต่งงาน	ประถมศึกษา	พิการมือ	การบัญชี
9	ยาว	40	แต่งงาน	มัธยมศึกษา	พิการขาข้างเดียว	เลขานุการ + การบัญชี
10	ตุ้ย	32	แต่งงาน	มัธยมศึกษา	พิการขาสองข้าง	บริหารธุรกิจ
11	จิต	37	แต่งงาน	มัธยมศึกษา	พิการขาข้างเดียว	บัญชีและเลขานุการ
12	นี	36	หย่าร้าง	มัธยมศึกษา	พิการขาและมือ	การบัญชี
13	ไล	35	แต่งงาน	มัธยมศึกษา	พิการขาสิบ	เลขานุการ
14	พอย	44	โสด	ปริญญาตรี	พิการขาข้างเดียว	ตัดเย็บผ้า
15	แวว	29	แต่งงาน	มัธยมศึกษา	พิการขาและมือ	การบัญชี
16	ดา	22	โสด	มัธยมศึกษา	พิการขาสองข้าง	การบัญชี + IT

หมายเหตุ ชื่อของแม่หญิงพิการลาวข้างต้นเป็นชื่อสมมติทั้งสิ้น

แม่หญิงพิการลาวส่วนใหญ่ในช่วงก่อนเข้ามาฝึกวิชาชีพในนครหลวงเวียงจันทน์ มีพื้นฐานครอบครัวยากจน ทั้งที่อาศัยในนครหลวงเวียงจันทน์และมาจากต่างแขวงทั่วประเทศ เมื่อเข้ามาฝึกอาชีพในนครหลวงเวียงจันทน์ จึงนับเป็นการลงทุนในด้านเวลาและถือการลดทอนทุนมนุษย์จากครอบครัวของตนเอง มีหลายคนที่มาสร้างครอบครัวระหว่างเข้ามาฝึกอาชีพในนครหลวงเวียงจันทน์ และตัดสินใจลงหลักปักฐานในเมืองหลวงของประเทศนี้

สำหรับการวิเคราะห์บริบทความเปราะบาง (Vulnerability Context) ของครัวเรือน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งกรอบการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) เหตุการณ์ร้ายแรงที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนที่เป็นวิกฤตของครัวเรือน (Shocks) (2) ฤดูกาลของครัวเรือน (Seasonality) และ (3) แนวโน้มของครัวเรือน (Trends) ตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่กล่าวถึงในข้างต้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 วิกฤตของครัวเรือน (Shocks)

วิกฤตเป็นภาวะที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหันและมีผลเสียหายต่อทุนหรือทรัพย์สินและการปรับรูปแบบการดำรงชีพของครัวเรือนแม่หญิงพิการลาวหลังสำเร็จการฝึกจากศูนย์พัฒนาแม่หญิงพิการลาวและโรงเรียนวิชาชีพคนพิการศรีเกิด นครหลวงเวียงจันทน์ พบว่าแม่หญิงพิการลาวมีภาวะวิกฤตเกิดขึ้น ได้แก่ วิกฤตการเสียชีวิตของสมาชิกในครัวเรือน (การล้มหายตายจาก) การสูญเสียทรัพยากร (สัตว์เลี้ยง) ด้านสุขภาพ และการแยกทางกับคู่ชีวิต

4.1.1 การเสียชีวิตของสมาชิกในครัวเรือน (การล้มหายตายจาก) พบว่าครัวเรือนแม่หญิงพิการลาว หลังจากได้รับการฝึกวิชาชีพเสร็จแล้ว บางคนต่างใช้ชีวิตในการประกอบอาชีพตามที่ได้เล่าเรียนมา แต่ทว่ามีบางครัวเรือนที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับการสูญเสียชีวิตของสมาชิกในครัวเรือน จำเป็นต้องได้ลาออกจากการทำงานอย่างกะทันหัน ซึ่งในกรณีนี้เห็นได้จากครัวเรือนของนางเดือน (นามสมมุติ) อายุ 45 ปี ที่ก่อนหน้านี้สำเร็จการฝึกออกมาประกอบอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า ซึ่งบิดาได้เสียชีวิต หลังจากนั้นมารดาก็ได้ล้มป่วย จึงทำให้ได้กลับมาดูแลแม่ที่ป่วยอยู่ที่บ้าน และมาตัดเย็บเสื้อผ้าอยู่ที่บ้านเกิดของตนเอง ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นวิกฤตของครัวเรือนที่ต้องเผชิญอยู่ ดังสะท้อนจากคำกล่าวของนางเดือน (นามสมมุติ) อายุ 45 ปี ที่ได้กล่าวไว้ว่า

[ภาษาไทย] “...จำใจลาออกจากงานมาเย็บผ้าที่บ้าน เนื่องจากพ่อเสียชีวิต แม่ป่วย ไม่สบายและแก่ชราแล้ว สุขภาพของตัวเองก็ไม่ดีเท่าไร เป็นโรคความดันโลหิต ฟันงอมไม่มี เวลามาดูแล เหลือแค่ตัวเองที่เป็นคนพิการและแม่ที่แก่แล้วก็เหมือนคนพิการอีกคนอยู่ที่ บ้านดูแลกันเอง...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2560)

[ພາສາລາວ] “...ຢູ່ບ້ານ ຂ້ອຍໄດ້ລົງທຶນລ້ຽງໄກ່ເກືອບ 100 ໂຕ ເພື່ອເປັນອາຊີບເສີມ ສ້າງລາຍໄດ້ພໍໃຫຍ່ຂຶ້ນມາແດ່ໃກ້ຈະພໍຂາຍໄກ່ກໍ່ໄດ້ຕາຍເກືອບໝົດ ເນື່ອງຈາກວ່າເກີດໂລກລະບາດ ຕາຍຫ່າ ເຮັດໃຫ້ເສຍໃຈໝົດຫວັງເພາະຫວັງວ່າເມື່ອຂາຍໄກ່ຊຸດນີ້ ໄດ້ເງິນແລ້ວຄິດວ່າຈະ ໄດ້ເອົາໄປລົງທຶນຕໍ່ໄປ...”

KKUIJ 9 (1) : January - April 2019

เช่นเดียวกับกรณีของนางนุด (นามสมมุติ) อายุ 33 ปี ได้ประกอบอาชีพเย็บผ้า แต่ได้ลงทุนเลี้ยงปลาขาย โดยใช้ทุนของตนเองที่เก็บมา แต่ปรากฏว่าปลาที่เลี้ยงมานั้นได้ตายเนื่องจากน้ำจากที่อื่นไหลเข้ามาในบ่อเลี้ยงปลาทำให้ปลาที่เลี้ยงอยู่นั้นตาย รวมถึงได้ใช้จ่ายปรับสภาพน้ำในปริมาณที่เกินอัตราที่กำหนดไว้ปลาที่เลี้ยงไว้ก็ตายตามไปด้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ได้คิดมาก่อน เพราะว่าไม่ได้เตรียมการอะไรไว้เลย หลังจากนั้นในช่วงฤดูหนาว ใก้ที่เลี้ยงไว้ที่บ้านยังได้ตายลงไปด้วยเนื่องจากอากาศที่หนาวเย็น สิ่งนี้ทำให้รู้สึกทำอะไรไม่ถูก คิดไม่ออก และคิดไม่ทัน ครัวเรือนต้องสูญเสียสัตว์เลี้ยงไปพร้อมกันและทำให้คนในครัวเรือนของนางนุดคิดมากไปด้วย ดังสะท้อนจากคำกล่าวของเธอที่ว่า

[พาสาวลาว] “...ວັງບາ ບາກ່ຕາຍ ເນື່ອງຈາກນ້ຳເສຍໄຫລເຂົ້າມາແລ້ວໃຊ້ຍາບັບ ສະພາບນ້ຳໃນບະລິມານຫລາຍເກີນໄປ ແລະ ເປັດໄກ່ກ່ຕາຍເນື່ອງຈາກອາກາດໜາວຫລາຍ (ເບັນຫວັດ ບອດບວມ) ໃນລ່ຽວນັ້ນຕັ້ງໂຕບໍ່ດັດເລືອ ມັນເກີດຂຶ້ນໄວຫລາຍຫວັງຈາກບາຕາຍ ເປັດ ແລະ ໄກ່ກ່ຕາຍລູ້ອີກ ຄົນໃນຄອບຄົວເສຍໃຈຫລາຍເພາະດັ່ງວິໄງທຶນປະກອບ ອາຊີບເສີມຂອງຄອບຄົວ ...”

[ภาษาไทย] “...เลี้ยงปลา ปลาก็ตายเนื่องจากน้ำเสียไหลเข้ามาแล้วใช้จ่ายปรับสภาพน้ำในปริมาณเกินอัตราและเปิดไ้ตายไปด้วยเนื่องจากว่าอากาศหนาวมาก (เป็นหวัด บอดบวม) ในช่วงนั้นเราไม่ได้ตั้งตัวเลย มันเกิดขึ้นเร็วมาก หลังจากที่ปลาตาย ไ้ก็มาตายตามด้วย ครอบครัวของเราเสียใจเพราะเราก้ได้ลงทุนประกอบอาชีพนี้เสริมกับอาชีพหลักของเราอยู่แล้ว ...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2560)

จากวิกฤตดังกล่าว แม่หญิงลาวทั้งสองแม้จะเสียใจต่อความสูญเสียทรัพยากรมากเพียงใด แต่ชีวิตก็ต้องเดินต่อไปข้างหน้า ทั้งคู่จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแนวทางการลงทุนด้านอาชีพเสริมด้วยการลดขนาด และพัฒนางานประจำให้มีประสิทธิภาพและสร้างรายได้มากขึ้นเพื่อนำมาทดแทนความสูญเสียดังกล่าว กล่าวได้ว่า พวกเขาไม่สามารถปฏิเสธความสูญเสียที่มาโดยไม่ตั้งใจได้ แต่การรู้จักปรับตัวเป็นสิ่งที่พวกเขาต้องทำและอยู่กับมันให้ได้

4.1.3 *วิกฤตด้านสุขภาพ* พบว่า หลังจากได้สำเร็จการฝึกอาชีพจากโรงเรียนฝึกฝีมือแรงงานเสร็จแล้วไปทำงานที่บ้านด้วยตนเองบางคนก็แข็งแรงดี บางคนก็มีปัญหาทางด้านสุขภาพมีโรคประจำตัวที่ตนเองมีอยู่ ในกรณีของนางเพชร (นามสมมติ) อายุ 29 ปี ได้ทำงานที่ศูนย์เป็นเวลา 2 ปี พอแต่งงานแล้วได้ย้ายออกไปเช่าบ้านอยู่กับสามีและรับผ้าข้างนอกมาเย็บที่บ้านเนื่องจากว่าตนเองยังไม่มีทุน ในช่วงแรกก็ทำได้มาก พอมีรายได้ช่วยครอบครัวต่อมาไม่สามารถเย็บผ้าได้มากเนื่องจากปัญหาสุขภาพกล้ามเนื้ออ่อนแรงตั้งแต่เด็ก ซึ่งทำให้ตนเองและครอบครัวคิดมากเพราะมีทางเดียวเท่านั้นที่พอจะหาเงินช่วยสามี ดังสะท้อนจากคำบอกเล่าของเธอที่ว่า

[นางสาวอ] “...ทียบเล็งบ่ได้ทลาย เนื่อกจกว่ามีบันทาด้านสุชะพาบ ภาวมลั่นอ่อนแอ ตั้วแต่อายุ 9 ปี บ่สามารถใ้แຂนทังสองข้างได้ บ่บ้นเวลาบ... ”

[ภาษาไทย] “...เย็บผ้าไม่ได้มาก เพราะว่ามีปัญหาด้านสุขภาพ กล้ามเนื้ออ่อนแรง แต่อายุ 9 ขวบ ไม่สามารถใช้แขนทั้งสองข้างได้ เป็นเวลานาน...”

(สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2560)

นอกจากนี้ยังมีกรณีของนางเดือน (นามสมมติ) อายุ 45 ปี ได้ประกอบอาชีพเย็บผ้าลงทุนด้วยตัวเองที่ได้เก็บสะสมมาทำอยู่ที่บ้านเพื่อที่จะได้ดูแลแม่ มีลูกเข้ามาใช้บริการเยอะแต่ไม่สามารถทำรายได้มากเนื่องจาก สุขภาพของตัวเองไม่ดี ดังคำกล่าวของเธอที่ว่า

[นางสาวอ] “...แม่บ่สะบาย เจ็บบ่อยบ่นบะจาเนื่อกจกอายุทลาย แลว สุชะพาบของຂ້ອຍเองกะบ่แຂงแแรงทักัน บ่นโวลทอวามด้นในเลือดสูง ทวี่ ว่าตั้วจิง เบาทอวาม อ้ายเชื้อบ่น้องท่บ่มีเวลามาเบี่ยงล่อยเทลือพวงแຕ່แม่ แลละกันเองทื่บ่นล้นฬิภาว แลละ บ่นพะยาอดดูแลทักันเอง...”

[ภาษาไทย] “...แม่ป่วยไม่สบายและแก่ชราแล้ว สุขภาพของตัวเองก็ไม่ดีเท่าไร เป็นโลกความดันโลหิตสูง เบาหวาน ฟันเองไม่มีเวลามาดูแล เหลือแค่ตัวเองคนพิการและแม่อยู่ที่บ้านดูแลกันเอง ...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2560)

เช่นเดียวกับกรณีของนางดา (นามสมมุติ) อายุ 22 ปี ที่ได้ประกอบอาชีพค้าขาย โดยมีพี่น้องช่วยลงทุนให้ เพื่อที่จะได้มีอาชีพเลี้ยงดูตัวเองและครอบครัว แต่ไม่สามารถเปิดร้านขายของอย่างปกติ รวมทั้งไปขายสินค้า เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ในงานบุญต่าง ๆ ได้ เนื่องจากมีปัญหาทางด้านสุขภาพ เจ็บป่วยบางครั้งต้องใช้เวลารักษานานจึงทำให้ขาดทุนเป็นประจำ ดังสะท้อนจากการรำพันของเธอที่ว่า

[ลาวสาลาว] “...นอกจากฉบับฉบับงานแล้ว ตัวเองมีโรคประจำตัว เป็นหอบหืดและแบบชอบติด และ บ่สบายแบบประจำจั่งบ่สามารถไปขายเอ็งได้ เค้าให้ขาดรายได้ และ ขาดกิน...”

[ภาษาไทย] “...นอกจากเป็นคนพิการแล้ว ตนเองมีโรคประจำตัว เป็นหอบหืดและไม่สบายเป็นประจำ จึงไม่สามารถไปขายของได้ ทำให้ไม่มีรายได้และประสบปัญหาขาดทุน...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2560)

ทั้งสามกรณีข้างต้น เป็นสิ่งที่แม่หญิงพิการลาวยากจะปฏิเสธ และต้องอยู่กับวิกฤติดังกล่าวให้ได้ เพื่อรักษาครอบครัวของพวกเขาเอาไว้นั่นเอง

4.1.4 การแยกทางกับคู่ชีวิต ถือได้ว่าปัญหาหนึ่งที่ครัวเรือนแม่หญิงพิการต้องเผชิญ ผู้วิจัยพบว่า หลังจากได้เรียนจบจากโรงเรียนวิชาชีพออกไปประกอบอาชีพที่บ้านด้วยตนเอง บางคนเป็นลูกจ้างและได้แต่งงานไป บางคนก็มีปัญหาในการหย่าร้าง แยกทางกับคู่ชีวิต เนื่องจากบางกรณีแม่หญิงที่พิการลาวได้แต่งงานกับผู้ชายที่ไม่พิการพอมีลูกด้วยกันเกิดมีปัญหามาหลายอย่าง ทำให้ฝ่ายชายต้องแบกรับภาระหลายอย่าง จึงถอยห่างออกไป จนกลายเป็นการหย่าร้างกันในที่สุด เช่นกรณีของนางนิง (นามสมมุติ) อายุ 36 ปี แต่งงานอยู่กับสามีเป็นเวลาถึงสิบปี พอมีลูก 1 คน ก็เกิดการหย่าร้างกัน เนื่องจากสามีทนกับสภาพความลำบากไม่ได้ แล้วยังให้ภรรยาเลี้ยงลูกคนเดียว ทำให้เกิดความเครียดมากเพราะหวังพึ่งสามีเพื่อช่วยดูแลครอบครัว สะท้อนจากคำบอกเล่าที่ขมขื่นของเธอที่ว่า

[พาสาลาว] “...ແຕ່ງານຢູ່ກິນກັນມາຫລາຍປີຝັນຜ່າອຸປະສັກຄວາມຫຍຸ້ງຍາກມາດ້ວຍກັນຜິດໄດ້ລູກໜຶ່ງຄົນກໍ່ເກີດຄວາມບໍ່ເຂົ້າໃຈກັນຈົນເກີດການຢາຮ້າງກັນເຮັດສິ້ນຫວັງແລະຍັງຕ້ອງວ່າບາກຫາເງິນລ້ຽງລູກດ້ວຍຕົນເອງ...”

[ภาษาไทย] “...แต่งงานกันมาตั้งหลายปีฝันฝ่าอุปสรรคมาด้วยกัน พอได้ลูกหนึ่งคน เกิดความไม่เข้าใจกันจนไปถึงจุดหย่าร้างกัน ทำให้สิ้นหวังแถมยังต้องลำบากหาเงินเลี้ยงลูกด้วยตนเอง...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2560)

กล่าวได้ว่า ภาวะวิกฤตที่แม่หญิงพิการลาวต้องเผชิญทั้งสี่ด้าน ไม่ว่าจะเป็น วิกฤตการเสียชีวิตของสมาชิกในครัวเรือน วิกฤตการสูญเสียทรัพยากร วิกฤตด้านสุขภาพ และวิกฤตการแยกทางกับคู่ชีวิต ล้วนแต่เป็นวิกฤตที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหันและมีผลเสียหายต่อทุนของครัวเรือน แต่ก็เป็นสิ่งที่พวกเธอไม่สามารถปฏิเสธได้ ดังนั้น การปรับตัวโดยปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำรงชีพของครัวเรือนแม่หญิงพิการลาวจึงเป็นสิ่งที่พวกเธอต้องทำและอยู่กับมันให้ได้

4.2 ฤดูกาลของครัวเรือน (Seasonality)

ฤดูกาลในบริบทความเปราะบาง คือ สภาวะการณ์เปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศที่ไม่แน่นอน และส่งผลเสียหายแก่ผลผลิต ซึ่งเป็นสินทรัพย์ทุนการดำรงชีพ แต่จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ข้อมูลในประเด็นฤดูกาลของครัวเรือนที่ต้องเผชิญอยู่ ครอบครัวเรือนแม่หญิงพิการไม่ค่อยได้เจอกับปัญหาเรื่องนี้มากนัก อาจเป็นเพราะว่าส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายที่เล่าเรียนมา แต่ทว่าบางครัวเรือนที่ทำเป็นอาชีพเสริมก็จะได้พบเจอปัญหาเรื่องนี้อยู่บ้าง โดยภัยธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลนั้น เป็นอุปสรรค ซึ่งทำให้การใช้ทุนในการดำรงชีพไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ทุนในการประกอบอาชีพของครัวเรือนแม่หญิงลาว อาจเกิดจากความสูญเสียตามฤดูกาลทางธรรมชาติที่ไม่ปกติ เช่นในกรณีของครัวเรือนแม่หญิงพิการมีการปลูกดอกไม้เพื่อนำมาร้อยพวงมาลัย แต่เมื่อเวลาผ่านไปเกิดมีแมลงมากัดกินดอกไม้ ผลผลิตสูญเสียไปมากไม่สามารถนำดอกไม้มาร้อยพวงมาลัย ในช่วงนี้ทำให้ครัวเรือนของแม่หญิงพิการลาวได้รับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจมากเป็นอย่างยิ่ง ถือได้ว่าช่วงฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ผลผลิตสูญเสียไปด้วย เพราะว่าจะต้องออกไปหาซื้อดอกไม้จากที่อื่นมาทำแทน และยังตัวเองพิการด้วย การเดินทางจึงไม่ค่อยสะดวกเท่าที่ควร ดังสะท้อนจากคำกล่าวของของนางยอด (นามสมมุติ) อายุ 33 ปี ได้กล่าวไว้ว่า

[ภาษาลาว] “...ลอบถือน้ำอ้อยที่ปะสับกับบันทาทาในเคื่องการบุงนแบบ
งอกรดินฟ้าอากาศ แด็ดให้ผิดผัน แฉ่นดอกไม้ ที่บุกรไธ้ออพอวงมาโลลาย
ในบางล่องฤทิกแฉงไม้ทาลายกักริน บางลั้วกัได้ผันผะลิดทบ้นอชทลาย
แด็ดให้ผันผะลิดบ่สูง ้ออพอวงมาโลกัได้ทบ้นอช จ่าบ่นถ้องได้ลั้อยู่ทงนอชมาธ้อย
แฉฉ้อทกะไปมาบ่สะดอกรจั้งแด็ดให้ล้าบาทงลิมผดวน ลอมทงบ่มีถินล่ออ ...”

[ภาษาไทย] “...ที่ครอบครัวก็เจอปัญหาเรื่องช่วงเวลาเปลี่ยนแปลง ผันฟ้าไม่ค่อยดี
อากาศเปลี่ยนแปลง ทำให้พืชผล เช่น ดอกไม้ที่ปลูกไว้ร่อยมาล้วยขาย ในบางช่วงโดนแมลง
ศัตรูพืชมาทำลาย บางครั้งก็ได้ผลผลิตน้อยมาก ทำให้ผลผลิตไม่สูงร่อยพวงมาล้วยได้น้อย
จำเป็นได้ซื้อข้างนอกบางครั้ง และเราก็ไปมาไม่ค่อยได้จึงทำให้เราลำบากอยู่พอสมควร
รวมถึงไม่มีใครช่วยเหลือด้วย...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2560)

สรุปได้ว่า บริบทความเปราะบางด้านฤดูกาล น่าจะเป็นความเปราะบางที่แม่หญิง
พิการลาวเผชิญน้อยที่สุด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการประกอบอาชีพของพวกเขาส่งส่วนใหญ่
ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาฤดูกาลตามธรรมชาติโดยตรงแต่อย่างใด

4.3 แนวโน้มของครัวเรือน (Trends)

แนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคตของแม่หญิงพิการลาว อาจจะมีผลกระทบต่อการ
ใช้สินทรัพย์ทุน ในการดำรงชีวิตของครัวเรือนในอนาคตข้างหน้า ซึ่งการลงพื้นที่เพื่อเก็บ
ข้อมูลกับครัวเรือนแม่หญิงพิการลาว พบว่า มีแนวโน้มของครัวเรือนพิการลาวดังนี้

4.3.1 แนวโน้มการประกอบอาชีพของแม่หญิงพิการลาว ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต
ข้างหน้าเห็นได้ว่าแม่หญิงพิการลาวอาจจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพมากนัก เนื่องจาก
ว่าแม่หญิงพิการลาวมีข้อจำกัดในเรื่องสุขภาพ และร่างกาย ซึ่งเมื่อมองในปัจจุบันแล้วการ
ประกอบอาชีพของแม่หญิงพิการลาวหลังจากได้รับการฝึกอบรมอาชีพก็ยังสามารถ
ประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงครอบครัวและสามารถเลี้ยงตัวเองได้ ดังนั้นแนวโน้มของแม่หญิง
พิการลาวที่จะเปลี่ยนแปลงอาชีพนั้นอาจจะยังน้อย แต่ในทางตรงกันข้าม ในนครหลวง
เวียงจันทน์ได้เริ่มมีองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาให้การช่วยเหลือส่งผลทำให้โรงเรียน
ฝึกวิชาชีพทั้งสองแห่งเริ่มมีการปรับตัว ปรับปรุงหลักสูตรในการเรียนการสอนเพื่อให้
แม่หญิงพิการลาวก็คือนักฝึกหัดทั่วไปทั้งหญิงและชายได้เรียนและมีอาชีพตามความต้องการ
ของตลาดในอนาคต

4.3.2 แนวโน้มเรื่องการเข้ามาช่วยเหลือของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรต่างประเทศ โดยเริ่มต้นจากหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาช่วยในการสนับสนุนและประสานความร่วมมือในการจัดสรรที่ดินเพื่อสร้างโรงเรียน ศูนย์พัฒนาอาชีพให้แม่หญิงพิการลาว และคนพิการทั่วไปสามารถเรียนจบและนำองค์ความรู้ไปประกอบอาชีพได้ โดยประสานกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อจัดสรรที่ดิน เพื่อสร้างเป็นสำนักงาน ศูนย์บริการ ศูนย์ ฝึกอาชีพ โรงเรียนวิชาชีพ สำหรับคนพิการ นอกจากนั้นแล้วยังมีองค์กรสากลระหว่างประเทศ เช่น INGOs เช่น องค์กร APCD องค์กร UN องค์กร Unicef องค์กร ADDP องค์กร AAR องค์กร HI ตลอดจนองค์กร KODY ที่เข้าร่วมในการสนับสนุนทุนเพื่อทำการเปิดสอนหลักสูตรใหม่ ๆ เสริมสร้างทักษะการสอนให้กับครูในโรงเรียน เพื่อในอนาคตแม่หญิงพิการลาวจะมีโอกาสในการสร้างอาชีพใหม่ ๆ เกิดขึ้น

จากที่กล่าวมาในข้างต้น สรุปได้ว่าแนวโน้มที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตและอาจมีผลกระทบต่อการใช้สิทธิประโยชน์ในการดำรงชีวิตของครัวเรือนแม่หญิงพิการลาวในอนาคตข้างหน้าประกอบด้วย แนวโน้มการประกอบอาชีพ ที่อาจไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก แต่ก็เป็นสถานการณ์ที่อาจต้องแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากศูนย์ฝึกวิชาชีพที่มีการปรับปรุงหลักสูตรในการเรียนการสอนตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานในอนาคต รวมไปถึง แนวโน้มเรื่องการเข้ามาช่วยเหลือของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรต่างประเทศ ที่เข้าร่วมในการสนับสนุนทุนเพื่อทำการเปิดสอนหลักสูตรใหม่ ๆ ทำให้แม่หญิงพิการลาวมีโอกาสสร้างอาชีพใหม่ ๆ ด้วยเช่นกัน

5. บทสรุปและอภิปรายผล

แม่หญิงพิการลาวที่สำเร็จการฝึกวิชาชีพจากโรงเรียนฝึกอาชีพในนครหลวงเวียงจันทน์ ทั้งจากโรงเรียนวิชาชีพคนพิการศรีเกิด และศูนย์พัฒนาแม่หญิงพิการลาว ซึ่งถือว่าเป็นสถาบันทางสังคมที่เป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญของครัวเรือนแม่หญิงพิการลาว ทำให้มีโอกาสได้นำความรู้และประสบการณ์มาใช้ในการประกอบอาชีพ ในส่วนของบริบทความเปราะบาง (Vulnerability Context) ของครัวเรือนแม่หญิงลาวเหล่านี้ พบว่ามีภาวะวิกฤตจากการเสียชีวิตของสมาชิกในครัวเรือน (การล้มหายตายจาก) การสูญเสียทรัพยากร (สัตว์เลี้ยง) ปัญหาด้านสุขภาพ และมรสุมชีวิตที่เกิดจากการแยกทางกับคู่ชีวิต

ขณะที่การเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศที่ไม่แน่นอนและส่งผลกระทบแก่ผลผลิตก็คือสินทรัพย์ทุนการดำรงชีพเปราะบางลงไปด้วยทำให้ขาดรายได้ อย่างไรก็ตามองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ มีแนวโน้มให้การช่วยเหลือมายัง ส.ป.ป.ลาว ส่งผลให้โรงเรียนและศูนย์ฝึกวิชาชีพเริ่มมีการปรับตัว และปรับปรุงหลักสูตรในการเรียนการสอนเพื่อให้แม่หญิงพิการลาวมีหลักสูตรและอาชีพตามความต้องการของตลาดในอนาคต ซึ่งบริบทความเปราะบางเหล่านี้ได้เปิดโอกาสให้ครัวเรือนแม่หญิงพิการลาวได้แสดงบทบาทของตนในภาพลักษณ์ใหม่ที่สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าจากการเปลี่ยนแปลงสินทรัพย์/ทุนของครัวเรือนแม่หญิงพิการลาว หลังสำเร็จการฝึกอาชีพ สอดคล้องกับข้อค้นพบของวุฒิชัย แพงจ้อย (2553) ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ได้กล่าวว่า การส่งเสริมคนพิการให้อยู่ในสังคมอย่างเท่าเทียมกันและส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความเข้าใจที่ดีต่อคนพิการเพื่อสนับสนุนให้ผู้พิการได้รับการพัฒนา อีกด้านหนึ่ง ตัวคนพิการเองยังมีแนวคิด ทศนคติในด้านลบแก่ตัวเอง ขาดความมั่นใจและมีแนวโน้มเป็นปมด้อยและอาจถูกแยกตัวออกจากสังคม รวมถึงสอดคล้องกับงานของอัมพิกา อนวัช (2554) ที่พบว่า แนวทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ การให้ความรู้ในการดูแลคนพิการสำหรับผู้ดูแลคนพิการ ด้านอาชีพและรายได้ ควรมีการสำรวจความต้องการ เพื่อจัดฝึกอบรมอาชีพที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการ และความสามารถของคนพิการ ด้านเจตคติที่ดีต่อคนพิการและความเป็นพิการ ควรประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบถึงชีวิตความเป็นอยู่ของคนพิการว่าสามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีความรู้ความสามารถเท่ากับบุคคลทั่ว ๆ ไป เข้าใจและยอมรับในคุณค่าและให้โอกาสคนพิการ

6. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

6.1 จากผลการวิจัยพบว่า นอกจากแม่หญิงพิการลาวต้องเผชิญกับความยากลำบากในการดำรงชีพแล้ว ยังเผชิญกับบริบทความเปราะบางครัวเรือนที่หลากหลายด้วย ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของรัฐบาล สปป.ลาว ควรมีแผนงานหรือแนวทางช่วยเหลือและสนับสนุน โดยในระยะสั้นควรให้การช่วยเหลือกับครัวเรือนที่เผชิญกับภาวะวิกฤตสูญเสียผลผลิต การเจ็บป่วย เช่น เงินทุนกู้ยืมฉุกเฉิน สวัสดิการรักษายาพยาบาล การให้คำปรึกษาทางจิตวิทยา เป็นต้น นอกจากนี้ควรมีแผนระยะยาวในการป้องกัน หรือส่งเสริมอาชีพ

เช่น ทุนกู้ยืมระยะยาว การสนับสนุนพี่เลี้ยง หรือเจ้าหน้าที่ให้คำปรึกษาในการประกอบอาชีพ เป็นต้น

6.2 จากผลการวิจัยที่พบว่า แม่หญิงพิการบางคนที่จบจากโรงเรียน และศูนย์ฝึกอาชีพไม่ได้ใช้ความรู้ และทักษะที่ได้เรียนมาประกอบอาชีพเท่าที่ควร ทั้งนี้เนื่องมาจากข้อจำกัดด้านทุนการเงิน และทรัพยากร ดังนั้น ศูนย์พัฒนาอาชีพและโรงเรียนวิชาชีพ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของรัฐบาล สปป.ลาว ควรสนับสนุนเงินทุนให้กู้ยืม หรือทรัพยากรในการประกอบอาชีพแก่แม่หญิงพิการหลังจากจบหลักสูตร

6.3 ศูนย์พัฒนาอาชีพและโรงเรียนวิชาชีพควรส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้ฝึกการเรียนรู้วิชาชีพที่หลากหลายหลักสูตรในลักษณะวิชาที่ส่งเสริมอาชีพซึ่งกันและกัน เช่น การบัญชีกับการบริหารธุรกิจ หรือการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศกับการบริหารธุรกิจ เป็นต้น เพราะจะช่วยให้แม่หญิงพิการสามารถนำความรู้และทักษะมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพความเปราะบางของครัวเรือนและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ยุทธศาสตร์การดำรงชีพของครัวเรือนแม่หญิงพิการลาวหลังสำเร็จการฝึกจากศูนย์พัฒนาวิชาชีพ ในนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนการศึกษาและการทำวิจัยจากกรมความร่วมมือระหว่างประเทศ (Thailand International Cooperation Agency : TICA) กระทรวงการต่างประเทศ แห่งราชอาณาจักรไทย

บรรณานุกรม

- มนต์ชัย ผ่องศิริ. (2557). *ยุทธศาสตร์การดำรงชีพของคนไทยพลัดถิ่นคืนถิ่นในสังคมไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วุฒิชัย แพงจ้อย. (2553). *แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ*. รายงานการศึกษาอิสระ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- อัมพิกา อนวัช. (2554). **การส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการของเทศบาลหนองเบน อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์**. รายงานการศึกษาอิสระ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Chamber, R. and Conway, G.R. (1991). **Sustainable Rural Livelihoods: Practical Concept for the 21st Century**. (IDS Discussion 296). Brighton: Institutes of Development Student.
- De Haan, L. (2005). **How to Research the Changing outline of African Livelihood**. The 11th General assembly of CODESRIA. (pp.1-21). Maputo: African Studies Center Leiden.
- Department for International Development. (1999). **Sustainable Livelihoods Guidance Sheet**. London: Department for International Development (DFID).
- Devereux, S. (2001). Livelihood Insecurity and Social Protection: ARe-emerging Issue in Rural Development, **Development Policy Review**, 19(4), 507-519.
- Lao Disabled Women Development Centre. (2017). **Enabling and Disabling**. Retrieved January 15, 2017, from <http://laodisabledwomen.com>.
- Rakodi, C. (1999). A Capital Asset Framework for Analyzing Household Livelihood Strategies: Implications for Policy, **Development Policy Review**, 1(17), 315-342.
- Swift, J. (1989). **Understanding and Preventing Famine and Famine Mortality**. Retrieved January 15, 2017, from <http://www3.interscience.wiley.com/journal/122396109>.